

Список літератури

1. Индекс продовольственных цен ФАО – 6-2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fao.org/worldfoodsituation/wfs-home/ru>.
2. Crisis on the Poor: What Is the Evidence? London, UK : Overseas Development Institute. Accessed July 5, 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.odi.org.uk/resources/download/5187.pdf>.
3. FAO Statistical Yearbooks – World food and agriculture [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fao.org/docrep/018/i3107e/i3107e01.pdf>.
4. FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations). 2008a. Food Outlook: Global Market Analysis. Rome, Italy: FAO [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fao.org/docrep/010/ai466e/ai466e00.htm>.
5. Farouk S. The 2008 Food and Financial Crises and the South: Causes and Impacts / S. Farouk, L. Cliche // Kasarinlan: Philippine Journal of Third World Studies. – 2011. – Vol. 26 (1–2). – P. 22–48.
6. UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development). 2008c. Trade and Development Report: Commodity Prices, Capital Flows and the Financing of Investment. Geneva, Switzerland: UNCTAD.
7. Vivas E. 2009. Food Crisis: Causes, Consequences and Alternatives. International Viewpoint, October [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.internationalviewpoint.org/spip.php?article1774>.
8. Експорт та імпорт продукції аграрного сектору України: стан та тенденції / [С. М. Кваша, В. І. Власов, Н. В. Кривенко та ін.]; за ред. С. М. Кваши. – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – 80 с.

N. Karasyova

WORLD FOOD CRISIS AND PROSPECTS OF UKRAINE'S AGRICULTURE

The article deals with the main tendencies of food prices in the world. The influence of long-term structural factors is examined. Prospects of development of agrarian export are considered taking into consideration global food security problem.

Keywords: food inflation, accretion of demand, agrarian export.

Матеріал надійшов 05.02.2014

УДК 368.025.6

Кричильська Н. В.

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Страховий ринок України не використовує увесь свій потенціал як інструмент економічного регулювання, розподілу і перерозподілу фінансових ризиків та коштів, тому актуальним питанням лишається створення цілісної та поетапної програми реформування страхового ринку України із врахуванням усіх специфічних та історичних особливостей країни. У статті проаналізовано основні показники діяльності страхових компаній протягом 1992-2013 рр., виокремлено основні тенденції та пропозиції щодо перспектив розвитку страхового ринку України.

Ключові слова: страховий ринок України, класифікація страхування, показники діяльності страхових компаній.

Страховий ринок є важливим функціональним елементом фінансової системи України. Формування ринкових відносин та глибинна інтеграція у

європростір апріорно обумовлює необхідність подальшого розвитку національного страхового ринку. Фінансова криза 2008 р. виявила структурні

проблеми фінансової системи України, а саме велике тяжіння та залежність економіки України від банківського сектору. Хоча частка страхового ринку зростає протягом останніх років, усе-таки домінуючим і визначальним учасником ринкових відносин залишається банківський сектор.

Метою статті є аналіз діяльності суб'єктів страхового ринку України, виявлення основних тенденцій розвитку ринку та ініціювання пропозицій щодо якісного та структурного реформування страхового ринку. Об'єктами статистичного дослідження є суб'єкти страхового ринку України – страхові компанії, що були зареєстровані у Реєстрі страхових компаній Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, протягом 1990-2012 рр.

Аналіз свідчить про наявні позитивні тенденції розвитку страхового ринку України, зокрема, показники діяльності суб'єктів страхового ринку в Україні в абсолютному розмірі покращились протягом останнього десятиріччя. Аномально велика кількість суб'єктів страхового ринку зменшилася після 1996 р., покращилася якісна структура ринку: збільшилася частка компаній, що займаються страхуванням життя, зріс рівень страхових виплат і частка виплачених страхових премій фізичним особам.

У перші роки незалежності України протягом 1990–1996 рр. кількість страхових компаній активно збільшувалась. У 1996 р. на ринку України було представлено 700 компаній. Але у 1997 р. кількість суб'єктів скоротилася майже втричі, що пояснюється зміною законодавства та перереєстрацією компаній. Після 1997 р. знову відновилася позитивна тенденція, але з меншим рівнем приросту. Найбільший темп приросту 16,3 % представлено у 2002 р. Після 2008 р. вперше за останнє десятиріччя з'являються від'ємні рівні приросту.

Кількість Life та Non-Life компаній протягом 2003–2012 рр. зростала приблизно з рівним темпом росту. Водночас значно відрізняються їх частки на ринку. Так, частка компаній, що займаються страхуванням відмінних від життя ризиків, становить приблизно 85 %, частка лайкових компаній, відповідно, – 15 %. Кількість СК, що займаються страхуванням життя, стабільно залишається на нижчому рівні, ніж Non-life компанії, водночас відчутні деякі коливання на ринку страхування відмінних від життя сфер ризиків після 2008 р.

Незважаючи на значну кількість компаній, фактично на страховому ринку основну частку валових страхових премій – 99,4 % – акумулюють 200 СК Non-Life (44,8 % усіх СК Non-Life) та 97,7 % – 20 СК Life (31,3 %).

Можна виокремити низку проблем, що заважають адекватному розвитку страхового ринку. Усі вони стали особливо відчутними внаслідок фінансової кризи 2008 р., що засвідчила нестабільність цього сектору економіки і його залежність від коливань на банківському ринку.

Становлення національного страхового ринку після набуття Україною незалежності проходило в складних макроекономічних умовах на фоні знецінення заощаджень населення за договорами страхування в установах колишнього Держстраху, банкрутства фінансових установ. І, на жаль, однією з найактуальніших проблем страхового ринку, та й фінансового ринку України, в цілому залишається питання недовіри населення до банківських і фінансових установ, небажання вкладати кошти у довгострокові фінансові інвестиції. Але проблема недовіри населення є однією з похідних проблем страхового ринку країни. Недовіра є реакцією на комплекс проблем страхового ринку, що об'єктивно існують за сучасних умов розвитку фінансової системи країни.

Станом на 2012 р. на ринку України зареєстровано 414 страхових компаній. Це свідчить про велику кількість суб'єктів учасників ринкових відносин, але аж ніяк не про якість наданих ними послуг. Рівень розвитку інфраструктури ринку є дуже низьким. Більшість компаній є нестабільними або ж не виконують своїх зобов'язань, як результат, загальний імідж страхових компаній знижується і довіра громадян ще більше зменшується.

Неврегульованість діяльності страхових компаній також можна пояснити низьким рівнем вимог наглядових органів та недостатньою поінформованістю громадян щодо стану і діяльності страхової компанії. Фактично відсутній спеціалізований зовнішній аудит.

Однією з найважливіших проблем страхового ринку є низький рівень розвитку фінансового ринку України в цілому. Низький розвиток фондового ринку не дозволяє компаніям проводити ефективну інвестиційну діяльність. Більшість активів не використовуються як фінансові деривативи, а лише покривають інфляційне знецінення коштів, унаслідок чого компанії віддають перевагу короткостроковим угодам.

Важливою проблемою є також нерівномірність у структурі ринку. Рівень розвитку страхування життя в Україні один з найнижчих серед розвинених країн, зокрема, в Європі на страхування життя припадає близько 60 % загальних страхових платежів, тоді як в Україні – 5,93 %. Частка Non-Life компаній на ринку України становить 85,5 %, а частка Life компаній – лише 14,5 %. Цей показник свідчить про низький рівень розвитку

довгострокового страхування життя. Саме цей вид страхування у високорозвинених країнах є основним джерелом прибутків компаній, оскільки дозволяє робити довгострокові фінансові вкладення в об'єкти інвестування.

Динаміка суми страхових виплат та премій є нестабільною і дуже чутливою до коливань в економіці країни. Оскільки основна частка фінансових ресурсів є в депозитах на рахунках у банках, відповідно, страхова галузь дуже залежить від ситуації в банківському секторі країни. Після 2009 р. сума страхових виплат щорічно зменшувалась, що негативно вплинуло на довіру споживачів страхових послуг. Рівень страхових виплат, окрім періоду 2004–2008 рр., мав негативну тенденцію до зниження.

Аналіз структури майна страхових компаній виявив, що рівень капіталізації страхових компаній є дуже низьким і не дає змоги забезпечити відповідальність за великі застраховані ризики, а це призводить до перестраховування їх частини за кордоном та до необґрунтованого витоку грошових коштів з України.

За обсягами наданих послуг страховий ринок значно перевищує інші сектори ринків небанківських фінансових послуг. Але при цьому ринок страхування продовжує поступатися банківському сектору.

Внутрішнім фактором, притаманним, зокрема, українському ринку страхових послуг, є нецільова діяльність компаній. Деякі суб'єкти використовують компанії для оптимізації оподаткування та витоку коштів за кордон. За даними Світового банку та МВФ, викладеними в Програмі оцінки фінансового сектору України, від 25 до 50 відсотків зібраних страхових платежів відноситься до страхування з метою вивести доходи з-під оподаткування.

Правова діяльність страхового ринку в Україні регулюється згідно із Законом України «Про страхування». Але об'єктивні реалії сучасного розвитку страхового ринку свідчать про необхідність реформування нормативно-правової бази, що регулює діяльність суб'єктів страхування в Україні. У довгостроковій перспективі вдосконалення нормативно-правової сфери сприятиме вирішенню таких проблем, як нерозвиненість довгострокового страхування життя, недержавного пенсійного забезпечення та відсутність регулювання діяльності страховиків у сфері обов'язкового медичного страхування.

Дуже багато пропозицій уже було закладено в Проекті Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року», але так і не було виконано. Велика кількість заходів реформування економічно недоцільні, їх виконання неефективне.

Необхідно забезпечити правову основу для введення постійного контролю за фінансовою діяльністю і станом страхових компаній. Зокрема, необхідно впровадити систему пруденційного нагляду, який передбачав би максимальний облік у діяльності страховиків таких параметрів: рівень ризиків, адекватність оцінки страховиком реального рівня ризику, якість внутрішньої системи управління і контролю за ризиками, відповідний бухгалтерський облік і фінансову звітність, виявлення недоліків у діяльності страховиків на ранніх стадіях їх виникнення.

З економічної точки зору, для розвитку страхового ринку України необхідно в першу чергу зацентувати увагу на якісному перетворенні ринку страхових послуг. Проблема страхування в Україні полягає у викривленому характері його цільового призначення. Так, за теорією, основними функціями страхування є цільова та акумулююча, саме вони забезпечують акумулювання фінансових ресурсів і зменшення втрат населення від непередбачуваних ситуацій. Страхові компанії мають виконувати ці функції і, відповідно, отримувати винагороду за надання послуг у вигляді прибутків. Сьогодні компанії зосереджені на другій частині суспільного обміну – отриманні прибутку, забуваючи про якісне виконання першої умови рівня. У результаті громадяни незадоволені якістю послуг і не мають бажання співпрацювати з вітчизняними компаніями.

Водночас на світовому ринку ситуація є абсолютно відмінною. Страхування увійшло в усі галузі суспільного життя, виконуючи свою головну – власне ризикову функцію. Тому насамперед потрібно сприяти зміні когнітивного сприйняття страхових компаній у громадян – сприйняття страхування як одного з інструментів досягнення суспільного добробуту.

Однією з найважливіших проблем ринку страхування в Україні є низький розвиток страхування життя. Для покращення такої ситуації потрібно скористатись досвідом західних країн і ввести обов'язкове страхування життя. Це сприятиме зменшенню ризиків, пов'язаних із здоров'ям громадян, і акумулюватиме кошти у довгострокові фінансові фонди. Але завдання є комплексним для України. Такий сценарій потягне за собою низку реформ. Так, при акумулюванні коштів у довгострокові фінансові фонди необхідно забезпечити їх стабільність та дохідність забезпеченими фінансовими деривативами. І на цьому етапі ми зіштовхнемося з проблемами фондового ринку. Рівень його розвитку на цьому етапі не дозволяє забезпечити стабільність фінансових фондів через відсутню пропозицію стабільних фінансових деривативів.

Тому завданням на цьому етапі буде пошук шляхів розвитку фондового ринку. У цьому контексті виходом може стати введення подвійного лістингу. Цей метод дозволить збільшити пропозицію якісних товарів на фондовому ринку і, відповідно, зменшить ризиковість портфелів страхових компаній.

Іншим можливим сценарієм може стати поетапне введення обов'язкового страхування життя або стимулювання попиту на добровільне страхування життя. Стимулювання може відбуватись як страховими компаніями, так і державою. Розвиток довгострокового страхування життя дасть змогу трансформувати заощадження населення в довгострокові інвестиції.

В Україні дуже низький відсоток страхових виплат за збитками. Компанії не виплачують збитки, які автоматично переносяться на зобов'язання МТСБУ. І ситуація на сьогодні склалася така, що МТСБУ майже збанкрутіло. Частина учасників бажають з нього вийти.

Необхідно також приділити увагу розвитку страхування відповідальності. Страхування відповідальності – наймолодша галузь страхування. У сучасній системі страхового ринку України страхування відповідальності посідає важливе місце, що обумовлено вагомим соціальним значенням страхових виплат. На страхових ринках європейських країн частка страхування відповідальності становить від 16,9 % у Німеччині до 13 % в Іспанії. Україна поступово наближається до стандартів страхування відповідальності зарубіжних країн, проте є багато нюансів, які слід переглянути та змінити в українському законодавстві.

Також для подальшого розвитку страхування відповідальності та страхового ринку загалом варто переглянути законодавчу базу щодо екологічного страхування. Найголовніше, що необхідно зробити негайно при здійсненні страхування екологічних ризиків, – це запровадити принцип безумовної відповідальності за шкоду довкіллю, заподіяну будь-якими суб'єктами підприємницької діяльності.

Важливим питанням подальшого розвитку страхового ринку є визначення його місця на світовій арені. Інтеграція страхового ринку України в міжнародні ринки фінансових послуг потребує підвищення конкурентоспроможності національних страховиків, поступового переведення національного страхового ринку на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та приведення стандартів аудиту в частині страхування у відповідність до вимог міжнародної практики.

Отже, подальший розвиток страхового ринку має сприяти захисту інтересів населення, суб'єктів господарювання і держави від можливих соціальних, техногенних, фінансових та інших ризиків; зміцненню довіри страхувальників, у першу чергу населення, до страховиків та страхових посередників; розвитку підприємницької діяльності і стабілізації економіки; залученню довгострокових фінансових ресурсів, що формуються у сфері страхування, для інвестицій в економіку України; розвитку ринків фінансових послуг (у тому числі фондового ринку); інтеграції страхового ринку України в міжнародні та регіональні ринки фінансових послуг.

Список літератури

1. Річні звіти Нацкомфінпослуг 2000–2012 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.dfp.gov.ua. – Назва з екрана.
2. Проект розпорядження реформування страхового ринку України КМУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/public/05/03/02/1710>. – Назва з екрана.
3. Фурман В. М. Страхування та його роль у соціально-економічних процесах / В. М. Фурман // *Фінанси України*. – 2005. – № 8.

N. Krychylska

ANALYSIS OF THE MAIN TRENDS AND DEVELOPMENT PROSPECTS OF THE INSURANCE MARKET OF UKRAINE

The insurance market of Ukraine does not use its full potential as a tool of economic regulation, distribution and redistribution of financial risks and funds, therefore, the relevant issue is the creation of a comprehensive and phased program of reforming the insurance market of Ukraine taking into account all specific and historical peculiarities of a country. The article analyzes the performance of insurance companies within 1992–2013, the main trends and the proposals regarding the prospects of the insurance market of Ukraine.

Keywords: insurance market of Ukraine, classification of insurance, performance of insurance companies.

Матеріал надійшов 03.02.2014